

AKTUÁLNĚ O LITERATUŘE, O PRÁVNÍCH NORMÁCH

ZAMYŠLENÍ NAD KNIHOU POČÍTAČOVÉ PRÁVO

IVO TELEC

Roku 1995 vydalo významné německé právnícké nakladatelství C. H. Beck v Praze původní českou knihu *Počítačové právo* spoluautorů Ing. Vladimíra Smejkal, CSc. (většinového spoluautora a autora koncepce díla), JUDr. Tomáše Sokola a Doc. JUDr. Martina Vlčka, CSc. Kniha je stále na trhu. Vracím se k zamyšlení nad touto knihou. Jsem si přitom vědom, že se nebude jednat o obvyklou aktuální recenzi. Myslím, že ale není na škodu, jestliže čas trochu uzrál a můžeme se k této knize nyní vrátit s určitým čtenářským i praktickým odstupem. Impulsem k napsání tohoto zamyšlení mi bylo i to, že spoluautorský tvůrčí podíl Ing. Vladimíra Smejkal, CSc., byl nedávno předložen na Fakultě informatiky Masarykovy univerzity v Brně jako práce habilitační. Tím dotčená problematika znovu ožila, alespoň ve vědeckých kruzích akademické veřejnosti. S ohledem na tuto skutečnost, jakož i při vědomí toho, že zmíněný spoluautor napsal zhruba tři čtvrtiny této knižní práce a byl také autorem celého jejího konceptu, věnuji více pozornosti právě jeho částem. Zbývající spoluautoři nechť mi prominou.

V české odborné a vědecké literatuře se v případě *Počítačového práva* jedná o první mezioborově ucelené pojetí daného tématu; odmyslíme-li si Vlčkovo *Softwarové právo pro každý den* z roku 1993, které je ale zaměřeno úžeji a některé

drobnější práce jiných autorů. Z celkové koncepce práce je patrné její praktické zaměření na poměrně široký, byť odborný, okruh čtenářů, vedené asi i obchodními záměry nakladatele. To je výhodou této práce, avšak současně i nevýhodou, posuzujeme-li tuto práci jako práci habilitační.

Stav bádání, pojmáme-li počítačové právo jako heteronomní souhrn právních norem, účelově poskládaný a jako možný pedagogický obor, nebyl u nás příliš rozvinut. O to záslužnější je nepochybně zmíněná kniha. Na druhé straně ale platí, že soustavná vědecká pozornost byla u nás věnována autorskoprávní problematice počítačových programů, a to již od druhé poloviny 60. let. Zejména se jedná o práce prof. Knapa, doc. Opltové, na Slovensku doc. Rybárika aj., vycházející z německé dobové doktríny, z nichž řada měla mezinárodní ohlas anebo byla vydána i v cizině a dílem ovlivnila i mezinárodní vývoj na tomto poli, zejména v 70. letech. (Např. zpráva býv. čs. národní skupiny AIPPI aj.) V předložené knize postrádám vědecké vyrovnání se s českou a slovenskou autorskoprávní literaturou. Možná je tomu jen z toho důvodu, že nakladatelský, a jemu podrobený tvůrčí, knižní a odbytový záměr byl zacílen poněkud jinak. (Tím však netvrdím, že by předložená práce byla povrchní.) Uvedená výtka se ovšem týká jen části práce, v podstatě kap. 1. Po stránce formální, včetně rozčlenění obsahového, je uvedená knižní práce výstižná a přehledná. Celá práce je psána poměrně svěžím a čtivým stylem, který není na úkor odbornosti jazyka. Řekl bych, že práce je psána lehkým, tzv. americkým, stylem odborné literatury, který zatím u nás není úplně obvyklý, alespoň pokud jde o literaturu právní. Vědecký styl a jazyk je srozumitelný a pro celkové vyznění práce použitelný, nicméně na některých místech až příliš žurnalistický.

Celkový odborný přístup spoluautorů, a to komplexně pojmout a vysvětlit obor počítačového práva, je nutno přivítat a lze říci, že byl splněn. (Byť jisté výhrady ve svém zamýšlení uvádím.) Teoreticky byly vysvětleny jevy počítačového práva, a to s ohledem na možné okamžité aplikační použití v praxi, což je přínosem této práce; byť v některých jednotlivostech diskusním. Nesouhlasím však s řazením právní ochrany osobních údajů v počítačových systémech do oboru počítačového práva, neboť s počítači a s jejich programy nemusí mít tato ochrana nutně nic společného. Informačním systémem je v tomto smyslu, jak známo, i například ruční kartotéka (lístkovnice) apod. Ochrana osobních údajů v informačních systémech totiž mnohem více směřuje k oboru ochrany osobnosti fyzické osoby než k právu počítačovému; byť potřeba její úpravy bývá spojována s rozvojem počítačové techniky. Tento rozvoj ale jen aktualizuje potřebu právní ochrany, která by byla nezbytná i bez něj. Jsem toho názoru, že je možno (a vědecky) vhodno oddělovat právo počítačové od práva informačního s tím, že oborové hranice nemusí

být vždy zřetelné a s tím, že jistě budou existovat různé oborové přesahy, známé, koneckonců, i z jiných oblastí. (Kupř. na bratislavské právnické fakultě existuje samostatné oddělení informačního a počítačového práva.)

V kap. 1. je zevrubně pojednáno o všeobecných povahových a právních otázkách nehmotných statků tak, jak jsou tyto předměty tradičně doktrinálně pojímány v naší právní vědě. K tomu jsou přidány, nutno říci, že trefné, praktické postřehy a zobecnění. Vedle toho je pojednáno o některých zvláštnostech děl, o užití počítačových programů apod. Pokud jde o tzv. zaměstnanecké počítačové programy, třeba říci, že právní stav je v dnešní době již odlišný. (Mám na mysli zvláště § 17 odst. 5 autor. zák.) Pojem výkonu práva autorského patří k základním a v důsledku „mlčení“ kusého zákona také k nejvíce sporným, hospodářsky významným otázkám tohoto nehmotného práva. Podle posledního názoru, který se v české nauce autorského práva objevil koncem roku 1996, na základě probíhajících odborných diskusí mezi brněnskou a pražskou právnickou fakultou, a který nebyl dosud plně publikován, se dovozuje, že právním důvodem výkonu, autorovi stále zachovaného, autorského práva cizí osobou (vydavatelem časopisu, výrobcem filmu, oprávněným zveřejnitelem děl anonymních a pseudonymních a – fakultativně zaměstnavatelem autora tzv. zaměstnaneckého počítačového programu) je, zákonem jen předpokládaná, legální cesse oprávnění k výkonu autorského práva na jeho vykonavatele (správce). Nedochází tedy k legální cessi autorského práva samého, a to ani dílčích autorských práv majetkových, nýbrž k legální cessi pouze „oprávnění“ toto právo vykonávat, tj. uplatňovat, popř. neuplatňovat vůči třetím osobám. Jinými slovy, podle tohoto názoru, na němž bude mj. založen i připravovaný vědecký komentář k českému autorskému zákonu, který má vyjít u téhož německého nakladatele, jako vyšla recenzovaná kniha, letos na jaře, dochází k oddělení autorského práva samého (zachovaného autorovi) od jeho výkonu (uplatnění nebo neuplatnění), který se formou oprávnění k tomuto výkonu (ke správě) převádí na jinou osobu, k její tzv. volné ruce, omezené jen všeobecnými zákonnými mezemi. Buď k tomu dochází smluvním převodem „oprávnění“ k výkonu práva, jako je tomu např. u ochranných organizací, anebo na základě zákona, což u nás není stanoveno, leč pouze legálně presumováno (např. § 17 odst. 5 autor. zák.). Uvedená legální konstrukce má oporu ve své době, jíž je právní postavení správce konkurzní podstaty podle novelizovaného znění zákona o konkurzu a vyrovnání. Obdobně viz též správu např. obecního majetku. V podstatě se jedná o fiduciární právní vztah. Jde ovšem o pojetí světově atypické a v rozporu i s evropským komunitárním právem, kde se hovoří pouze o výkonu majetkových autorských práv zaměstnavatelem. Náš zákon ale vychází z osobně-majetkového monistického pojetí práva autorského a příbuzných práv výkonných

umělců a dělení na práva osobní a majetková v podstatě nezná (viz např. dědění práva autorského jako celku a důsledky s tím spojené). – Oproti tomu srov. úpravu před rokem 1965. Osobně se domnívám, že načrtnuté řešení, které je v podstatě jednou z kardinálních hospodářských otázek práva autorského i práv výkonných umělců, je pro zaměstnavatele, resp. jiné osoby (např. výrobce filmu) výhodnější než řešení evropského komunitárního práva. V našem uvedeném případě; jenž je pouze věcí výkladu, totiž správce práva disponuje (k tzv. volné ruce) i osobní složkou autorského práva, čehož žádná legální ani smluvní cesse práv majetkových nikdy nemůže dosáhnout.

Spoluautoři se ovšem mýlí (např. na str. 16), že by novelou autorského zákona z roku 1990 bylo změněno právní hodnocení počítačových programů, pokud jde o právo autorské. Nestalo se tak ani poslední novelou z roku 1996 – přestože se tak stát původně mělo, avšak Ministerstvo kultury, v jehož gesci byla novela připravována, se roku 1995 podrobilo odlišnému stanovisku předsedy Legislativní rady vlády. Tzn., že podle českého autorského zákona je kladen na počítačové programy stejný kritériální požadavek jako na jakékoli jiné nehmotné statky. Teprve až budoucí harmonizací s evropským komunitárním právem bude dosaženo jiného pojetí, které ovšem znamená změnu zákona, která musí spočívat v tom, že pro počítačové programy (a fotografie a databáze) budou zákonem stanoveny jiné legální pojmové znaky než jaké jsou stanoveny pro ostatní předměty ochrany tímto zvláštním právem. Tzn., že jediným znakem bude původnost, chápaná zákonem (nikoli pouze výkladem, protože dle evropského komunitárního práva je zapotřebí změnit zákon, nikoli jen jeho výklad) jako „*author's own creation*“. V podstatě by se tedy jednalo o znak původnosti, známý z anglo-amerického právního systému; tj. původní jako „vlastní“ výtvor. Takovýto znak je dosud u nás pojat jen v rámci statistické jedinečnosti díla, což je ale něco poněkud jiného a v tomto rámci dostává odlišný význam. Obávám se, aby nedošlo k pojmovému smíšení pojetí podle našeho autorského zákona s odlišným pojetím evropským komunitárním, k němuž teprve směřujeme, aniž jsme jej u nás zákonně zakotvili. (Pravděpodobně k jeho převzetí dojde až novým autorským zákonem, který by mohl být, podle názorů a podkladů nauky, přijat zhruba do roka. Podle názorů Ministerstva kultury ale až mnohem později.)

V kap. 4 se spoluautoři zabývají trestněprávními aspekty počítačového práva a daří se jim skloubit, podobně jako i na jiných místech otázky technické, hospodářské a právní. Třeba říci, že zmíněná kapitola tvoří podstatné základy českého trestního práva hmotného na poli počítačové kriminality.

Kap. 5. má převážně metodicko – instruktážní charakter, kterého je z hlediska vyšetřovatelského více než zapotřebí. V tomto ohledu je tato práce v naší litera-

tuře zcela průkopnická. Spoluautor V. Smejkal zde mohl projevit a také projevil i své osobní zkušenosti soudního znalce, které dokázal patřičným způsobem metodicky zobecnit. V tomto směru pak navazuje i kap. 7., která se zaměřuje na soudně znaleckou praxi a v jejím rámci na, autorskopravně vzato diskusní, otázku shodnosti počítačových programů.

V kap. 6. doporučuji neuzívat cizí slovo „data“, resp. „data občanů“ apod., nýbrž český zákonný pojem „osobní údaje“, o něž se také jedná. Těžištěm této kapitoly je komentář k zákonu č. 256/1992 Sb., o ochraně osobních údajů v informačních systémech. Tento zákon bývá v praxi často opomíjen, a proto je zapotřebí přivítat jeho okomentování. Před krátkou dobou již byla otázka registračního úřadu v Poslanecké sněmovně vyřešena zákonnou úpravou působnosti Úřadu pro státní informační systém. (Zákon ale dosud nebyl přijat senátem, který jej vrátil.) Celkově ale nemohu opomenout to, že uvedená kapitola působí trochu odtažitým dojmem, budeme-li zvlášť odlišovat právo počítačové a právo informační. Metodologické a předmětové zpřesnění by jistě nebylo na závadu.

Kap. 8. pojednává o aktuálních otázkách daňových a účetních, resp. celních. S právní kvalifikací neoprávněného nakládání se softwarem jako daňovým únikem na dani z přidané hodnoty se však nelze ztotožnit, neboť neoprávněný uživatel by byl nucen se fakticky přiznat k trestnému činu, např. porušování autorského práva tím, že by byl nucen přiznat a zaplatit daň z přidané hodnoty, vyplývající z jeho jinak trestné činnosti. Podobné názory jsou trestněprávní naukou, soudě alespoň podle probíhajících aktuálních akademických diskusí, považovány za principiálně nepřijatelné a pravděpodobně nebudou prosazovány ani rozhodovací soudní praxí.

Přínosem ovšem jsou otázky oceňování nehmotného majetku, přestože by si tato problematika, hospodářsky významná, vyžádala ještě další rozvedení.

Práci by možná prospěla větší pozornost zahraniční judikatuře. O judikatuře domácí v tomto oboru zatím prakticky nelze příliš hovořit.

Rozsah použité odborné literatury, české i zahraniční, je přiměřený, byť není vyčerpávající. Z hlediska prací zahraničních by ovšem mohlo být účelné zmínění děl, která vycházejí z kontinentálně evropského práva. (Myslím tím zejména literaturu německou, francouzskou, ale třeba i polskou.) Z české literatury postrádám, byť starší a hůře dostupný, sborník *Právní ochrana v oblasti automatizovaného zpracování dat*. Praha, Dům techniky ČVTS 1976, který obsahuje některé významné statě.

Kniha neobsahuje žádné zvláštní přílohy, statistiky, vzory apod. Některé údaje podobného druhu jsou ovšem zmíněny přímo v textu.

Z hlediska formálního, ale v podstatě i obsahového, v práci postrádám závěr, který by shrnul její výsledky. Opět to může být věcí nakladatelského záměru.

Celkově shrnuji, že kniha *Počítačové právo* má vědeckou hodnotu jako základní a prvotní mezioborový spis českého počítačového práva, s významným přihlédnutím k oboru práva informačního. Má význam zejména pro realizační praxi právní i obchodní. Skloubeny v ní jsou poznatky technické, obchodní i právní. Čtenářům může být užitečná.